

René Guénon

METAFIZICĂ ȘI COSMOLOGIE ORIENTALĂ

Traducere din limba franceză:

DANIEL HOBLEA

Cuvânt introductiv:

MIRCEA A. TĂMAȘ

EDITURA HERALD

București

Cuprins

Cuvânt introductiv	9
--------------------	---

PARTEA ÎNTÂI Metafizica orientală

Metafizica orientală	40
----------------------	----

PARTEA A DOUA Aspecte metafizice în tradiția hindusă

I. Spiritul Indiei	64
II. <i>Sanātana Dharma</i>	76
III. <i>Māyā</i>	88
IV. <i>Nāma-rūpa</i>	92
V. <i>Ātmā-Gītā</i>	99
VI. A cincea Veda	105

PARTEA A TREIA

Aplicații cosmologice în doctrinele hinduse

I. <i>Dharma</i>	115
II. <i>Varna</i>	121
III. Teoria hindusă a celor cinci elemente	127
IV. <i>Kundalinī-Yoga</i>	149
V. Tantrism și magie	165

PARTEA A PATRA

Recenzii

I. Recenzii apărute în <i>Le Voile d'Isis</i>	171
II. Recenzii apărute în <i>Études Traditionnelles</i>	191

Cuvânt introductiv

Ne-am obișnuit, în lumea modernă, ca intelectualul să ocupe un loc bine precizat și, totodată, să-l definim prin sintagma „om cult” ori chiar „erudit”. Oricât ar părea de ciudat, în concepția doctrinelor tradiționale, intelectualul modern este numai un „rațional” ce utilizează cu predilecție rațiunea și memoria, or aceste elemente sunt de natură exclusiv individuală, aparținând individualității umane, spre deosebire de Intellect, care – în toate tradițiile – este considerat un principiu de natură supra-umană, adică de natură divină. În tradiția hindusă, Intellectul apare ca o Rază solară de esență pur spirituală ce coboară și „înțeapă” creștetul capului, în felul acesta legând individul de universal.

Intelectualul este o ființă care, am putea spune, își depășește condiția individuală, pătrunzând în domeniul supra-rațional, și deci supra-uman, acel supra-rațional despre care vorbește Platon cu atâta măiestrie în *Phaidros* și pe care oamenii de rând îl confundă cu „nebunia” sau „beția”. Pentru a înțelege diferența esențială dintre omul rațional și Intelectual, vom alege un exemplu ajuns banal, și anume arhicunoscuta dilemă: ce a fost mai întâi, oul sau găina?¹ Răspunsul la această întrebare ilustrează paradigmatic deosebirea dintre modul de judecată

¹ O discuție asupra acestei dileme se poate afla în Macrobius, *Saturnalia* VII, 16.

al Intelectualului și cel al raționalului: pentru omul rațional oul are prioritate; pentru Intelectual, la început a fost găina, desigur nu găina din ogradă, ci Găina principială care, ca și lebăda (*Hamsa*) hindusă sau Leda greacă, a produs Oul Lumii.

Intelectualul care s-a hrănit cu Tradiția devine un maestru spiritual și are calificarea de a le transmite învățătura învățăcelilor prin trei modalități: tăcere, băsmire, scriere. Cea mai înaltă cale este tăcerea; o astfel de cale a folosit-o adesea marele maestru spiritual Ramana Maharshi, cel care l-a reprezentat pe Intelectualul perfect, lipsit de erudiție. A doua cale, mai limitată, este transmiterea orală, *ab ore ad aurem*, aceasta scăpând oricăror estimații cronologice; a treia cale de instruire o reprezintă scrierile tradiționale, acestea fiind pentru omul modern aproape singurul mijloc de a afla ce a însemnat pentru o societate tradițională Intelectualul adevărat și învățătura meliferă.

Unul dintre ultimii intelectuali pe care i-a avut lumea modernă a fost René Guénon. El a utilizat a treia cale de instruire, scrisul, considerând că misiunea sa nu este să aibă discipoli pe care să-i învețe prin transmisiune orală. Scrierile sale, ale unui intelectual pur, sunt și astăzi cuvinte de înțelepciune. Dar câți vor sau pot cu adevărat să le audă?

Réne Guénon s-a născut la 15 noiembrie 1886, în Blois, rue Croix-Boissée, pe malul stâng al Loirei. Astăzi, străduța poartă inscripția „René Guénon, orientalist francez”, o insultă la adresa sa și o dovadă că prea puțini au auzit ceea ce el a repetat de atâtea ori. În 1904, René Guénon a venit la Paris, înscriindu-se la Colegiul Rollin, ca student la matematici. În 1908, Guénon era deja implicat în frecventarea tuturor „școlilor” ocultiste ale epocii. Inițiat în Francmasonerie, în Ordinul Martinist, student al Școlii Hermetice a lui Papus, el a devenit o figură cunoscută în mișcarea ezoterică de atunci. În acest an, 1908, s-a fondat Ordinul Renovat al Templului, iar René

Guénon a devenit șeful acestuia. Prin acest Ordin, Guénon a încercat, urmând o cale mai puțin ortodoxă, să influențeze mentalitatea occidentală; din păcate, încercarea s-a dovedit un eșec și peste doi ani René Guénon a desființat acest ordin.

În 1909, René Guénon a devenit membru al Bisericii Gnostice, cu numele de Palingenius. Perioada 1908-1912 este foarte enigmatică. În această perioadă, *Superiores Incogniti* îl investesc pe René Guénon cu funcția de restaurator al Tradiției primordiale în Occident, mai precis, cu rolul de transmițător și tălmăcitor al adevărurilor absolute, în vederea modificării mentalității occidentale. Oricât de absurdă ar putea să pară cititorului modern această referință la *Superiores Incogniti*, ea, înțeleasă așa cum trebuie, explică funcția lui Guénon. Această funcție de transmițător, Guénon o va îndeplini până la dispariția sa din lumea fizică. Între 1909 și 1912, realizarea metafizică (cel puțin teoretică) a lui Guénon era un fapt împlinit, dovadă fiind articolele scrise de el atunci ce prevestesc cărțile de mai târziu. Fiindcă inițierea sa era una „universală”, Guénon a „particularizat-o”, ajungând inițiat în hinduism, daoism și masonerie. Iar în 1911-1912, René Guénon s-a atașat de tradiția islamică, luând numele de „slujitorul Unicului”, *Abdel Wahed Yahia*.

Deși opera sa, ca sâmbure spiritual, dar și ca expunere discursivă, era deja constituită, abia după zece ani René Guénon a început să-și publice cărțile. Primul Război Mondial l-a împiedicat să se manifeste mai repede, și doar în 1921 îi apare prima carte, despre tradiția hindusă. În deceniul următor, el și-a publicat toate scrierile fundamentale, și tot acum devine „inima” și „intelectul” revistei *Études Traditionnelles*.

Pe de altă parte, este tot mai convins că activitatea sa în Occident nu va reuși să convertească mentalitatea acestuia spre Tradiție și sacru; de aceea, la 5 martie 1930, după moartea soției, a părăsit definitiv Franța, stabilindu-se pentru tot restul vieții la Cairo, în Egipt. Din acest moment va adopta toate

riturile și cutumele musulmane, fără a-și abandona funcția universală. În 1934 s-a căsătorit cu Fatima, fiica cea mare a șeicului Mohammad Ibrahim. Au patru copii, două fete și doi băieți, ultimul născut după moarea lui Guénon. Deși „sihăstrit” în Egipt, Guénon a continuat să exercite o influență peremporie asupra Occidentului. Articolele lunare ce apăreau în *Études Traditionnelles*, corespondența de o vastitate uluitoare și cărțile scrise în perioada celui de-al Doilea Război Mondial au completat Opera sa. La biroul său din camera de lucru din Cairo, Guénon citea răbdător toate cărțile trimise spre recenzare, toate scrisorile primite de la diverși corespondenți, oricât de inepte ar fi fost aceste cărți și scrisori. Și, cu răbdare de maestru spiritual, le răspundea tuturor.

Deși a declarat răspicat că nu acceptă discipoli, René Guénon a influențat pe mulți prin opera sa. Cel mai valoros colaborator, cel care și-a schimbat întreaga viață și operă datorită lui Guénon, a fost Ananda Kentish Coomaraswamy. Scrierile acestuia sunt, după ale lui Guénon, cele mai puternice și mai sincere din domeniul tradițional, cele care pot fi luate ca referință fără nicio ezitare. Dar cea mai mare speranță (din punct de vedere inițiativ) Guénon și-a pus-o în Frithjof Schuon, care, trecut la islamism, a instituit o „cale inițiativă” pentru Europa. Acestei căi i s-au atașat românii Mihai Vâlsan și Vasile Lovinescu. Dintre alți „învățăcei” mai cunoscuți, îi vom menționa pe Titus Burckhardt și Martin Lings. Mihai Vâlsan a devenit, după moartea lui Guénon, redactorul-șef al revistei *Études Traditionnelles* și a început publicarea operei postume a acestuia.

După o suferință fizică intensă, René Guénon părăsește lumea fizică la 7 ianuarie 1951. Corpul său a fost adăpostit în mausoleul familiei soției. Deși i-a cerut Fatimei să lase camera sa de lucru neatinsă, un grup autointitulat „amicii lui Guénon” au luat în stăpânire biblioteca sa și alte documente.

Mult timp după moartea sa, opera i-a fost pusă la index și uitată în mod intenționat, un „complot al tăcerii” încercând s-o înăbușe. Astăzi, deși tăcerea a fost biruită, asistăm la o acțiune opusă, funcția și opera lui Guénon fiind adesea răstălmăcite și chiar utilizate în scopuri antitraditionale.

Astăzi, în lumea noastră modernă, suntem martorii unei brutale contrafaceri a ezotericului. Nu ne înșelăm sugerând că ceea ce în mod comun este etichetat ca „ezoterism”, în realitate aparține „întunerului din afară”. Sunt câteva cuvinte-cheie care tulbură mintea omului obișnuit: New Age, ocult, magic, Tarot, teozofism etc., dar chiar și termenul „ezoterism”, abuzat, este considerat un echivalent al celorlalți. Diferența fundamentală dintre ezoterismul genuin și cel contrafăcut constă în aceea că primul are un sâmbure sacru de origine non-umană, pe când al doilea este o invenție umană, un produs al fanteziei. Pseudo-ezoterismul modern se trădează imediat prin faptul că este deschis publicului larg, nefiind necesară nicio calificare de ordin spiritual pentru a accede la el, cu alte cuvinte fiind în realitate anti-ezoteric. Pseudo-ezoterismul modern, indiferent sub ce denumire este promovat, apare adesea ca unul dintre coșurile de gunoi ale omenirii, căci adună fără discernământ sau înțelegere tot felul de vestigii ale unor tradiții apuse ori sincretizează varii elemente din tradiții încă în viață, furnizând teorii bizare și iluzorii. Lipsa de legătură cu Principiul, deci lipsa elementului supra-uman, face din pseudo-ezoterismul modern un suport favorit al forțelor antitraditionale și contra-inițiatice.

Există o diferență între antitraditie și contra-traditie, comparabilă cu deosebirea dintre deviație și subversiune¹. Pentru o mai ușoară înțelegere, prezentăm o diagramă, care – să

¹ René Guénon, *Le règne de la quantité et les signes des temps*, Gallimard, 1970, p. 348. (Cf. *Domnia cantității și semnele vremurilor*, trad. Teodoru Ghiondea, Ed. Herald, 2022 – N. red.)

subliniem – este numai o palidă ilustrare a realității profunde, fiind limitată de propriul ei schematism. Tradiția hindusă descrie patru condiții ale lui *Ātman*, Sinele veșnic și imuabil: starea supremă (care este chiar lăcașul propriu-zis al lui *Ātman*, corespunzând nemanifestării și nopții supra-luminoase), starea informală (supra-individuală ori angelică), starea subtilă și cea corporală (ultimele două constituind domeniul formal). Traducând în limbaj occidental, observăm o „ierarhie” având la vârf pe *Ātman*, urmat descendent de *Spiritus*, *Anima* și *Corpus*. În general, așa cum apar în diverse povești inițiatice, *Spiritus* este masculin, iar *Anima* feminină, precum la hinduși *Puruṣa* este masculin și *Prakṛiti* feminină. Pentru această pereche, plenitudinea, pleroma, muntele și *vajra* reprezintă principiul masculin, în vreme ce golul, vidul, grota și scoica sunt simboluri ale principiului feminin.

În tradiția Extremului Orient, Vidul corespunde lui *Ātman* (ca Sine necondiționat și nelimitat), dar există și un vid median (o proiecție imanentă a Vidului), și de asemenea un gol feminin. O astfel de proiecție se poate observa în *Yi Jing*, considerând hexagramele 7 și 8, *Shi* și *Bi*. *Shi* este compusă din *Kun* (pământ) sus și *Kan* (apă) jos, adică din cinci linii întrerupte și una continuă (a doua linie, considerând liniile, ca de obicei, dinspre interior spre exterior); *Bi* este compusă din *Kan* sus și *Kun* jos, având așadar cinci linii întrerupte și una continuă (a cincea). Linia continuă din *Bi* are ca reflexie linia continuă din *Shi*, ele fiind într-o corespondență răsturnată, în conformitate cu analogia inversă specifică simbolismului tradițional; prima reprezintă poziția Împăratului, a doua indică generalul de armată (puterea temporală, feminină în raport cu Împăratul).

În tradiția hindusă, Vidul, proiectat în planul ființei, constituie grota inimii, reședința lui *jivātman*, „sufletul (*anima*) viu”, reflexia lui *Ātman*, Sinele nemuritor. Din punct de vedere lumesc, grota înseamnă golul, și prin urmare principiul feminin

(cu toate blazoanele sale: matrice, receptacul, vas, clopot, caliciu) corespunde acestui gol. Să mai adăugăm un exemplu al unei asemenea proiecții, tot din tradiția hindusă: *Brahma saguna* (Ființa Supremă) este reprezentat în manifestare printr-o triadă, *Trimurti*, în care termenul median este de asemenea Brahma, dar masculin, nu neutru.

Întorcându-ne la diagrama inițială, putem spune că proiecția lui *Ātman* în microcosmos este nu *Spiritus*, ci termenul median (între *Spiritus* și *Corpus*), *Anima*; de aici, traducerea lui *jivātman* prin „suflet viu”. Aceasta este, desigur, o perspectivă lumească, pentru care inițierea înseamnă drumul tinerei Psyche (femininul *Anima*) în căutarea lui Eros (masculinul *Spiritus*). Din aceeași perspectivă, atâta vreme cât *Anima* se nuntește cu *Spiritus*, lumea se bucură de o viață tradițională. Când are loc divorțul între aceștia doi și punctul de vedere trece din *sattvic* în *tamasic*, atingând *Corpus*, lumea este invadată de antitraditie. Punctul de vedere antitraditional este unul „materialist” și „corporal”.¹

Dar sunt și alte precizări de făcut. Printr-o proiecție de tip „maimuțareală”, imitând proiecția lui *Ātman* ca *jivātman*, este posibil să concepem un fel de anti-*Anima*, dincolo de *Corpus*, „infra-uman” așadar, care reprezintă contra-tradiția.

¹ Schuon a considerat că „unul din efectele a ceea ce simbolismul mono-teist numește «căderea lui Adam», a fost separarea dintre suflet și corp, în concert cu separarea dintre cer și pământ și dintre spirit și suflet” (Frithjof Schuon, *From the Divine to the Human*, World Wisdom Books, 1982, p. 99). Dar există o diferență esențială între cele două feluri de separări și trebuie să fim precauți când le comparăm. Numai filosofia modernă, începând cu Descartes, a presupus că există două principii separate, sufletul (eronat numit „spirit”) și corpul; în ciuda acestei diferențieri, mentalitatea modernă le privește din aceeași perspectivă „materialistă”, ilustrând oarecum faptul că, după divorțul dintre spirit și suflet, sufletul a migrat spre corp; în final, când anti-*Anima* (despre care vom aduce imediat lămuriri) a devenit activ, oamenii profani „și-au pierdut sufletul”.

PARTEA ÎNTÂI

Metafizica orientală

Metafizica orientală¹

Am ales ca subiect al acestei expunerii metafizica orientală; poate ar fi fost mai potrivit să spunem, simplu, metafizică fără epitet, pentru că, într-adevăr, metafizica pură, fiind prin esența ei în afară și dincolo de toate formele și contingentele, nu este nici orientală, nici occidentală, ci universală. Acestea sunt doar formele exterioare în care este îmbrăcată pentru necesitățile unei expunerii, pentru a exprima din ea ceea ce este exprimabil, forme ce pot fi fie orientale, fie occidentale; însă, sub diversitatea lor se află un fond identic ce se regăsește pretutindeni și întotdeauna, acolo cel puțin unde există metafizică adevărată, asta pentru simplul motiv că adevărul este unul.

Dacă așa stau lucrurile, de ce să vorbim în mod special despre metafizica orientală? Pentru că, în condițiile intelectuale în care se află actualmente lumea occidentală, metafizica e pentru ea ceva uitat, ignorat în general, pierdut aproape în întregime, pe când, în Orient, ea este dintotdeauna obiectul unei cunoașteri efective. Dacă vrem să știm ce este metafizica, Orientul e cel căruia trebuie să i ne adresăm; la fel, dacă vrem

¹ René Guénon, *La Métaphysique Orientale*, Éditions Traditionnelles, Paris, 1985 (prima ediție a apărut în 1939; e vorba de textul singurei conferințe publice ținute de Guénon la Sorbona, în decembrie 1925). Importanța acestei cărți, tradusă integral aici, este invers proporțională în raport cu dimensiunile ei modeste; ea poate fi comparată, din acest punct de vedere, dar și ca miză ultimă, cu (și mai) concisa *Teologie mistică* a Sfântului Dionisie Areopagitul: nu ținesc ele – metafizică și mistică, deopotrivă, deși cu alte mijloace – spre același *apex* inefabil al Principiului absolut? În ce ne privește, considerăm că nicio altă lucrare de metafizică scrisă vreodată nu a spus atât de mult, în atât de puține cuvinte, despre adevărata Metafizică. (*N. tr.*)

să regăsim ceva din vechile tradiții ce au existat în Occident, într-un Occident care, în multe privințe, era odinioară mult mai apropiat de Orient decât este astăzi, o vom putea face mai ales cu ajutorul doctrinelor orientale și prin comparație cu ele, deoarece aceste doctrine sunt singurele care, în acest domeniu metafizic, mai pot fi studiate încă în mod direct. Pentru aceasta însă e evident că ele trebuie studiate așa cum o fac orientalii înșiși, și nu lăsându-ne în voia unor interpretări mai mult sau mai puțin ipotetice și uneori cu totul fanteziste; se uită prea des că civilizațiile orientale există și astăzi și ele au încă reprezentanți calificați, asupra cărora ar fi suficient să ne informăm pentru a ști cu adevărat despre ce e vorba.

Am spus metafizică orientală și nu doar metafizică hindusă, pentru că doctrinele de acest ordin, cu tot ce implică ele, nu se întâlnesc numai în India, contrar cu ceea ce par să creadă unii, care de altfel nu țin deloc seama de adevărata lor natură. Cazul Indiei nu este câtuși de puțin excepțional sub acest raport; el este identic cu al tuturor civilizațiilor care posedă ceea ce se poate numi o bază tradițională. Dimpotrivă, neobișnuit și anormal este cazul civilizațiilor lipsite de o asemenea bază; și, la drept vorbind, noi nu cunoaștem decât una în această situație, anume civilizația occidentală modernă. Pentru a nu lua în considerare decât principalele civilizații ale Orientului, echivalentul metafizicii hinduse se găsește, în China, în daoism; el poate fi găsit, de asemenea, în altă parte, în anumite școli ezoterice ale Islamului (trebuie înțeles bine, de altfel, că acest ezoterism islamic nu are nimic în comun cu filosofia exterioară a arabilor, în cea mai mare parte de inspirație greacă). Singura diferență este că, peste tot altundeva decât în India, aceste doctrine sunt rezervate unei elite mai restrânse și mai închise; situația era la fel în Occidentul Evului Mediu, pentru un ezoterism destul de asemănător în multe privințe celui islamic și tot atât de pur metafizic ca acesta, dar a cărui

existență majoritatea modernilor nici măcar n-o bănuiesc. În India, nu se poate vorbi de ezoterism în sensul propriu al cuvântului, pentru că nu găsim aici vreo doctrină cu două segmente, exoteric și ezoteric; nu poate fi vorba decât de un ezoterism natural, în sensul că fiecare va aprofunda doctrina și va înainta pe această cale mai mult sau mai puțin, conform măsurii propriilor posibilități intelectuale, căci există, pentru unele individualități umane, limitări inerente înseși naturii lor, peste care le este imposibil să treacă.

Firește, formele se schimbă de la o civilizație la alta, deoarece trebuie adaptate la condiții diferite; dar, deși cei mai mulți sunt obișnuiți cu formele hinduse, eu nu văd nicio problemă în a mă folosi de altele la nevoie, dacă mă ajută să înțeleg anumite puncte: nu există în asta niciun inconvenient, deoarece aceste forme nu sunt, în definitiv, decât expresii diferite ale aceluiași lucru. Încă o dată, adevărul este unul și același pentru toți cei care, pe o cale oarecare, au ajuns la cunoașterea lui.

Acestea fiind spuse, ar fi bine să ne punem de acord asupra sensului ce trebuie dat aici cuvântului „metafizică”, cu atât mai mult cu cât am avut deseori ocazia să constat că nu toată lumea îl înțelege în același mod. Eu cred că lucrul cel mai bun de făcut, în cazul cuvintelor ce pot da naștere unor echivocuri, e să li se restituie, atât cât este posibil, semnificația primară și etimologică. Or, după alcătuirea lui, cuvântul „metafizică” înseamnă literalmente „dincolo de fizică”, luând „fizica” în accepțiunea pe care acest termen a avut-o întotdeauna pentru cei vechi, adică în aceea de „știință a naturii” în întreaga ei generalitate. Fizica este studiul a tot ceea ce aparține domeniului naturii; domeniul metafizicii, în schimb, îl constituie ceea ce este dincolo de natură. Prin urmare, cum pot pretinde unii că cunoașterea metafizică este o cunoaștere naturală, fie în privința obiectului său, fie în cea a facultăților prin care este

dobândită? Avem aici un adevărat contrasens, o contradicție în termeni; totuși cel mai uimitor e faptul că această confuzie este comisă chiar și de către cei ce ar trebui să aibă o idee despre adevărata metafizică și să știe s-o distingă mai categoric de pseudo-metafizica filosofilor moderni.

Dar, se va obiecta poate, dacă termenul „metafizică” dă naștere unor asemenea confuzii, n-ar fi mai bine să se renunțe la folosirea lui și să fie înlocuit cu altul care să aibă mai puține inconveniente? Aceasta ar fi o greșeală, deoarece, prin alcătuirea lui, cuvântul „metafizică” se potrivește perfect cu ceea ce exprimă; și nici n-ar fi posibil, pentru că limbile occidentale nu posedă niciun alt termen la fel de bine adaptat acestei întrebări. A folosi pur și simplu cuvântul „cunoaștere” (cum se face în India, căci aceasta e într-adevăr cunoașterea prin excelență, singura demnă în mod absolut de acest nume), nu ar fi deloc indicat, deoarece el ar fi și mai neclar pentru occidentali, care, în ceea ce privește cunoașterea, sunt obișnuiți să nu ia nimic în considerare în afara domeniului științific și rațional. Și apoi, de ce să ne preocupe atât de mult abuzul la care a fost supus un cuvânt? Dacă ar trebui înlăturate toate cuvintele ce sunt în această situație, câte ne-ar mai rămâne la dispoziție? Nu e suficient să ne luăm precauțiile necesare pentru a înlătura confuziile și neînțelegerile? Noi nu ținem mai mult la cuvântul „metafizică” decât la oricare altul; însă, atâta timp cât nu ni se va propune un termen mai bun pentru a-l înlocui, vom continua să-l folosim așa cum am făcut-o până acum.

Din nefericire, există unii care au pretenția de „a judeca” ceea ce ignoră, și care, numind „metafizică” o cunoaștere pur umană și rațională (ce nu este pentru noi decât știință sau filosofie), își închipuie că metafizica orientală nu este nimic mai mult, nici altceva decât aceasta, de unde trag ei concluzia logică că această metafizică nu poate conduce realmente la anumite rezultate.